

Справа «Юмак та Садак проти Туреччини»

(“Yumak and Sadak v. Turkey”)

У рішенні, ухваленому 8 липня 2008 року у справі *«Юмак та Садак проти Туреччини»*, Суд постановив, що

- не було порушено ст. 3 Першого протоколу Конвенції (право на вільні вибори).

Обставини справи

Заявники п. Махмет Юмак та п. Ресул Садак, відповідно 1962 та 1959 р. н., є громадянами Туреччини і проживають у м. Шірнак (Туреччина).

Вони скаржились на те, що у 2002 році не були обрані до парламенту Туреччини через встановлення для політичних партій загальнодержавного 10 % виборчого бар'єру.

У листопаді 2002 року заявники були кандидатами у депутати на парламентських виборах від Демократичної народної партії (далі – ДНП) в регіоні Шірнак. У результаті голосування ДНП отримала в цьому окрузі близько 46 % голосів виборців, однак на загальнодержавному рівні не досягнула 10 % голосів усіх виборців країни. Тому п. Юмак та п. Садак – відповідно до ст. 33 Закону «Про вибори членів Національної Асамблеї», в якому зазначається, що «партії не можуть отримати місця у парламенті, якщо вони не здобули більше 10 % підрахованих голосів виборців на загальнодержавному рівні», – не були обрані до парламенту 3 трьох парламентських місць, призначених для регіону Шірнак, два місця отримали кандидати від Партії справедливості та розвитку, яка у цьому регіоні здобула 14,05 % голосів виборців, а третє місце дісталось незалежному кандидату п. татару, який набрав тут лише 9,69 % голосів виборців.

Із 18 партій, що взяли участь у парламентських виборах, лише дві змогли подолати 10 % бар'єр та отримати місця у парламенті. Одна з них, здобувши на загальнодержавному рівні 34,26 % голосів виборців, отримала 66 % місць у парламенті, а інша, здобувши 19,4 % голосів виборців, отримала у парламенті 33 % місць.

Національна Асамблея, яка утворилась внаслідок цих виборів, була найменш представницькою з моменту запровадження у Туреччині багатопартійної системи. Кількість виборців, що голосували за партії та кандидатів у депутати, які не були обрані до парламенту досягла 45 %, а кількість тих виборців, які взагалі не брали участь у голосуванні, – 20 %. Аби пояснити ці статистичні дані, деякі аналітики посилались на сукупний вплив кількох факторів, зокрема на феномен протестного голосування, пов'язаний із економічними та політичними кризами у країні, які передували виборам.

На парламентських виборах у липні 2007 року задля обходу прохідного виборчого бар'єру політичні партії використовували дві виборчі технології. Перша передбачала участь кандидата у депутати на виборах під проводом іншої партії, а друга – висування членів партії як незалежних кандидатів, до яких виборчий бар'єр не застосовувався. Внаслідок цього 13 членів парламенту були обрані від імені іншої партії і згодом приєдналися до їхньої «справжньої» партії, а також збільшилася кількість незалежних депутатів.

Зміст рішення Суду

Заявники скаржилися на те, що загальнодержавний 10 % виборчий бар'єр порушував право народу на вільне вираження своєї думки у виборі законодавчого органу, гарантоване ст. 3 Першого протоколу до Конвенції.

На думку Суду, такий бар'єр справді становив втручання у виборчі права заявників. Однак його встановлення переслідувало законну мету – уникнення надмірної та послаблюючої парламентської фрагментації, а тому зміцнювало стабільність влади.

Суд відзначив, що виборчий бар'єр у 10 % є найвищим серед усіх держав-учасниць Ради Європи. Лише три з них також встановили досить високий виборчий бар'єр (від 7 % до 8 %), третина усіх інших держав застосовує 5-відсотковий бар'єр, а 13 країн встановили ще нижчі прохідні виборчі бар'єри.

Суд звернув увагу на те, що інші органи Ради Європи погодились, що рівень прохідного виборчого бар'єру у Туреччині був занадто високий та ще раніше закликали знизити його.

Однак Суд зауважив, що вплив різних виборчих бар'єрів може бути несхожим у різних країнах, а роль, яку відіграють такі бар'єри, змінюється залежно від рівня, на якому вони були встановлені, та від партійної системи кожної країни. Низький прохідний бар'єр виключав можливість входження до парламенту лише дуже малих угруповань, аби у подальшому не перешкоджати формуванню стабільних депутатських більшостей; а високий прохідний бар'єр, при значній фрагментованості партійної системи, позбавляв представництва у парламенті великої кількості виборців.

Різноманітність ситуацій, передбачених у виборчому законодавстві держав-учасниць Ради Європи, свідчить про можливість їх неоднозначного оцінювання. Це також вказує на те, що Суд не може оцінювати певний визначений виборчий бар'єр без аналізу конкретної виборчої системи у відповідній країні. Суд міг вказати, що бар'єр у 5 % був найближчим до звичайної практики держав-учасниць, однак, на його думку, кожна виборча система повинна оцінюватись у світлі політичної еволюції країни. Відтак він вважає, що у розглядуваній справі задля оцінки впливу виборчого бар'єру потрібно проаналізувати також виборчі гарантії, які встановила турецька влада для своїх виборців.

Стосовно можливості бути обраним до парламенту в якості незалежного кандидата Суд наголосив на незамінному внеску політичних партій у політичну дискусію. Однак така можливість, як показали вибори у 2007 році, була досить популярною, а той факт, що від незалежних кандидатів не вимагалось досягнення якого-небудь виборчого бар'єру, значно сприяв її застосуванню політичними партіями. Іншою гарантованою можливістю було формування виборчої коаліції з іншими політичними групами, що також широко використовувалось на виборах у 1991 та у 2007 роках.

Оскільки на виборах у листопаді 2002 року близько 14,5 мільйонів голосів було віддано за кандидатів, які так і не були обрані до парламенту, згадані виборчі можливості мали обмежений вплив. Проте вибори у 2002 році відбувалися в ускладнених умовах, спричинених економічною і політичною

кризами та землетрусами; а тому ця ситуація не була результатом лише високого прохідного виборчого бар'єру. Суд нагадав, що у Туреччині востаннє схожа ситуація мала місце й у 1983 році, коли частка голосів, відданих за кандидатів, які не були обрані до парламенту, теж була значною.

Відтак, політичні партії, задля подолання високого прохідного виборчого бар'єру, застосовували обхідні політичні технології, які суперечили одній із задекларованих цілей виборчого законодавства – запобігти надмірній фрагментації парламенту.

Суд також звернув увагу на важливу роль у цій справі Конституційного суду Туреччини. Його рішення, встановлюючи баланс між принципами справедливого представництва та владної стабільності, були своєрідною гарантією негативного впливу існуючого виборчого бар'єру на зміст права, передбачено у ст. 3 Першого протоколу до Конвенції.

Підсумовуючи, Суд постановив, що 10 % виборчий бар'єр є занадто високим та погодився з думкою інших органів Ради Європи про те, що його потрібно знизити. Встановлення такого виборчого бар'єру змушувало політичні партії застосовувати обхідні політичні технології, а це не сприяло прозорості виборчого процесу.

Здійснивши оцінку матеріалів справи, Суд дійшов висновку про те, що з огляду на умови, в яких відбувалися вибори у листопаді 2002 року, та виборчі гарантії, встановлені турецьким законодавством задля послаблення негативного впливу високого прохідного виборчого бар'єру, останній не порушував прав, передбачених ст. 3 Першого протоколу до Конвенції.